

Wszędyrówny, Maciej

"Lecznictwo ludowe w Wielkopolsce w XIX i XX wieku : czynniki i kierunki przemian", Jaromir Jeszke, Wrocław 1996 : [recenzja]

Medycyna Nowożytna 4/1 - 2, 193-195

1997

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jaromir Jeszke, *Lecznictwo ludowe w Wielkopolsce w XIX i XX wieku. Czynniki i kierunki przemian*. Wyd. „Arboretum”, Wrocław 1996, s. 128

Nakładem wrocławskiej oficyny wydawniczej „Arboretum” uka-zała się w roku 1996 książka poznańskiego historyka medycyny Jaromira Jeszke „Lecznictwo ludowe w Wielkopolsce w XIX i XX wieku. Czynniki i kierunki przemian”.

Książka jest próbą wypełnienia luki na rynku wydawniczym, jaką stanowi prawie całkowicie, do tej pory, poza nielicznymi, wymienionymi przez autora wyjątkami, brak opracowań zajmujących się jednym z aspektów szeroko rozumianej kultury – lec- -znictwem niemedycznym. Wydaje się, że jest to głównym powodem, dla którego zainteresowanie autora skupia się na opisie i charakterystyce tego aspektu życia człowieka w formie, jaką przy- -jęła w najstarszej dzielnicy Polski – Wielkopolsce.

J. Jeszke szuka odpowiedzi na pytanie, jak lecznictwo ludowe tych ziem zmieniło się na przestrzeni ostatnich dwóch stuleci oraz jaka była i jaka jest obecnie jego rola w ochronie zdrowia. Jako podstawę analizy historycznej przyjął Autor stan wielkopolskiego lecznictwa ludowego w wieku XIX, punkt wyjścia rozwa- -żeń teoretycznych stanowią natomiast ustalenia poznańskiej szkoły metodologicznej (J. Topolski, L. Nowak).

Pracę rozpoczyna bardzo obszerna część metodologiczna (R. 1, 2, 3) zawierająca obok charakterystyki pojęć jakimi posługuje się autor, wykaz hipotez i pytań badawczych, a także przedstawiony w zwięzły sposób dotychczasowy stan badań etnomedycznych nad lec- -znictwem ludowym w Polsce. Bardzo istotne jest zwrócenie przez autora uwagi na problemy metodologiczne, pojawiające się w ba- -daniach nad świadomością potoczną, dotyczącą problemów zdrowia i choroby. Jest to tym bardziej istotne, jeśli zważymy, iż w prze- -ważającej większości historycy medycyny zwracają swe zaintereso- -wanie ku odkryciom naukowym stanowiącym o postępie medycyny akademickiej, nie zauważając jednocześnie ważnych przemian, ja- -kie zachodzą w świadomości „zwykłych ludzi”, dotyczących przy- -czyn (domniemanych lub rzeczywistych, występowania chorób oraz stosowanych przez siebie metod profilaktyki).

Kolejny rozdział (R. 4) zawiera charakterystykę lecznictwa lu- -dowego Wielkopolski. Wyróżnia się tu zdaniem autora dwie jego formy: samolecznictwo i praktyki ludowych terapeutów, „specja- -listów” zaspokajających potrzeby w zakresie ochrony zdrowia mieszkańców wsi w „zastępstwie” lekarza. W tym miejscu J. Je- -szke stwierdza, że główną przyczyną rozwoju lecznictwa niemedy-

cznego był ograniczony zasięg opieki lekarskiej, złe warunki ekonomiczne, a także stan świadomości mieszkańców wielkopolskiej wsi, dla których idee ówczesnej medycyny akademickiej były obce i niezrozumiałe, utrudniając lub wręcz uniemożliwiając kontakt z lekarzem.

Od lekarza oczekiwano „cudów”, co sprowadzało się przede wszystkim do konieczności potwierdzenia przez niego diagnoz stawianych przez ludowych uzdrowicieli i terapeutów. Niespełnianie tego warunku powodowało rosnącą nieufność i traktowanie go jako „obcego” oraz odrzucanie jego naukowych metod leczenia. To z kolei powodowało zwrócenie się ku „swoim”, uznanym uzdrowicielom i ich praktykom oraz ku samolecznictwu. Lekarza wzywano w ostateczności, najczęściej gdy pacjent znajdował się już w stanie agonii.

Autor zajmuje się także wiedzą ludową dotyczącą procesu leczenia (R. 5). Przytacza szereg ludowych nazw najczęściej występujących chorób wraz z ich współcześnie obowiązującymi w medycynie odpowiednikami. Dużo miejsca poświęca ludowej etiologii chorób, wyróżniając dwa jej aspekty: naturalistyczny i magiczno-religijny. Uzupełnienie tej części pracy stanowi rozdział przedstawiający diagnostykę ludową, którą nazywa Autor, zresztą bardzo trafnie, „symptomatologią” oraz obszerny rozdział, omawiający środki stosowane w leczeniu ludowym Wielkopolski na przestrzeni XIX i XX wieku.

Wiele miejsca jest poświęcone także przemianom, jakie zachodziły w terapii i profilaktyce, z uwzględnieniem podziału na zachowania naturalistyczne i magiczno-religijne (R. 6, 7). Większość z omawianych tu zachowań została uszeregowana według najczęściej występujących na omawianym obszarze dolegliwości.

W rozdziale poświęconym czynnikom oraz kierunkom przemian, jakie zachodzą w leczeniu ludowym Wielkopolski (R. 8) Autor zwraca uwagę, iż cechą charakterystyczną dla dyskusji na ten temat jest skłonność do poszukiwania jedynie czynników determinujących te przemiany (badania L. Stommy). Najczęściej wymienianymi czynnikami i mechanizmami przemian zachodzących w leczeniu ludowym, zdaniem etnografów, są: wzory zachowań oraz popularna literatura medyczna docierająca na wieś (według J. Burszty).

Socjologowie medycyny podkreślają natomiast: cechy osobowości jednostek a także czynniki o charakterze społecznym i kulturowym.

W zakończeniu (R. 9) J. Jeszke wskazuje na współzależność medycyny akademickiej i leczenia ludowego. Przejawem tego

są przemiany zachowań, które dotyczą zdrowia i choroby. Pomimo tego rozwój i ekspansja oficjalnej medycyny nie doprowadziła do całkowitego upadku lecznictwa ludowego wraz z jego metodami terapeutycznymi. Także dzisiaj spotykamy się z dużym zainteresowaniem lecznictwem ludowym. Jest to wynikiem umiejętnego wypełniania przez ludowych terapeutów powierzonej im roli społecznej, zgodnie z istniejącymi oczekiwaniami, czego nie można niestety zawsze powiedzieć o przedstawicielach oficjalnej medycyny akademickiej.

Omówiona tutaj książka zasługuje na szczególną uwagę wszystkich interesujących się problematyką szeroko rozumianego lecznictwa niekonwencjonalnego. Jest próbą spojrzenia na ludowe lecznictwo niemedyce z perspektywy historyka i antropologa kultury. Zawiera bardzo szczegółowy i wyczerpujący materiał mogący być wzorem dla wszystkich, którzy zajmują się lecznictwem niemedyce – także a może przede wszystkim dla socjologa medycyny.

Po przeczytaniu książki czytelnik może jednak odczuwać pewien niedosyt, spowodowany osadzeniem jakże ciekawego i rzadko podejmowanego tematu w ściśle określonych ramach czasowych i terytorialnych. Należy żywić nadzieję, iż praca J. Jeszke znajdzie już wkrótce swoich kontynuatorów i już niedługo będziemy mogli przeczytać podobną, lecz znacznie bardziej rozbudowaną monografię polskiego lecznictwa niemedyce. Projektowana praca powinna skupiać przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, na przykład: historyków medycyny, etnologów, psychologów i socjologów medycyny.

Maciej Wszędyrówny
(Lublin)